

МІЖНАРОДНА ПОЛІТИКА

УДК 329

М. І. ГРИМСЬКА

ДЕМОКРАТІЯ ТА ПИТАННЯ ВНУТРІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ У ПРОГРАМАХ КРАЙНІХ ПРАВИХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ В КРАЇНАХ ЄВРОПИ

Підкреслено важливість розуміння ідеологічних засад крайніх правих політичних партій як однієї з причин зростання їх електоральної популярності. Наведено два підходи до характеристики ідей та принципів крайніх правих. Детально розкрито погляди крайніх правих політичних партій на проблеми демократії та внутрішньої політики. Зазначено про пріоритетність порядку перед свободою та окреслено вплив цієї ідеї на ідеологію даної групи політичних партій. Висвітлено їх ставлення до прямої і представницької демократії та інституту референдуму, системи охорони правопорядку та покарань за злочини, поліції та армії.

Ключові слова: політичні партії, крайні праві політичні партії, Європа, ідеологія, демократія, внутрішня політика.

Грымская М.И. Демократия и вопросы внутренней политики в программах крайних правых политических партий в странах Европы

Подчеркнута важність розуміння ідеологічних основ крайніх правих політичних партій як однієї з причин зростання їх електоральної популярності. Приведено два підходи до характеристики ідей та принципів крайніх

© ГРИМСЬКА Марта Ігорівна – кандидат політичних наук, доцент кафедри державного управління Київського національного університету імені Тараса Шевченка

правых. Подробно раскрыты взгляды крайних правых политических партий на проблемы демократии и внутренней политики. Указана приоритетность порядка перед свободой и очерчено влияние этой идеи на идеологию данной группы политических партий. Освещено их отношение к прямой и представительной демократии и институту референдума, системы охраны правопорядка и наказаний за преступления, полиции и армии.

Ключевые слова: политические партии, крайние правые политические партии, Европа, идеология, демократия, внутренняя политика.

Grymska Marta. Democracy and domestic affairs in the programs of far right political parties in Europe

The importance of comprehension of ideological foundations of far right political parties as one of the reasons for the growth of their electoral popularity is stressed. Two approaches to characterization of ideas and principles of far right are presented. Views of far right political parties on democracy and domestic policy are characterized in details. The priority of order to liberty is highlighted and the influence of this idea on the ideology of this group of political parties is outlined. Their attitude toward direct and representative democracy, institute of referendum, law enforcement system, punishment for crimes, police and army is presented.

Key words: political parties, far right political parties, Europe, ideology, democracy, domestic policy.

Постановка проблеми. Міграційна криза в державах Європейського союзу, яка особливо загострилась у 2014-2015 рр., стала підґрунтям для суттєвих трансформацій партійно-політичних систем цих країн. Крайні праві політичні партії, які тривалий час залишались переважно маргінальними, починають здобувати дедалі більшу підтримку. Результати виборів різного рівня свідчать про те, що їх вплив продовжує зростати доволі швидкими темпами. Однією з причин такої популярності вважають антиімміграційну риторику цієї групи політичних партій, які відкрито виступають за обмеження або й заборону імміграції, скасування будь-яких привілеїв та підтримки для чужоземців, в тому числі і біженців. Разом з тим, ідеологія крайніх правих політичних партій є значно ширшою. Хоча проблематика імміграції і справді лежить в основі поглядів на різні сфери суспільного життя, цінності та принципи зазначеної групи політичних партій заслуговують на окрему увагу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ідеологія та принципи крайніх правих політичних партій, як правило, вивчаються в рамках більш широких досліджень їх специфіки. Зокрема, про це йдеться у працях таких вчених як М. Вільямс, Т. Гівенс, Г. Кітшельт, Е. Мак-

Ген, П. Меркл, К. Мудде, Р. Ітвелл, П. Норріс та ін. Серед українських вчених аналіз ідейно-ціннісних засад крайніх правих політичних партій присутній у публікаціях таких науковців як Т. Дублікаш та А. Шеховцов.

Проблематика крайніх правих політичних партій лише починає входити в український науковий політологічний дискурс. Перші кроки на цьому шляху передбачають, з одного боку, вивчення конкретних прикладів успіхів та поразок крайніх правих, які б дозволили визначати загальні тенденції розвитку даної групи політичних партій, та, з іншого боку, аналіз тих поглядів, які складають основу їх діяльності. Дана стаття зосереджується на другому аспекті проблеми та має на меті висвітлення ідеологічних характеристик крайніх правих політичних партій як нової партійно-політичної сім'ї, зупиняючись, зокрема, на їх поглядах щодо демократії та внутрішньої політики.

Одна з найвідоміших спроб дати пояснення цінностям та принципам ідеології крайніх правих політичних партій була здійснена американськими вченими Г. Кітшельтом та Ен. МакГеном. У 1995 р. у праці «Радикальні праві в Західній Європі: порівняльний аналіз» вчені запропонували так звану «переможну формулу», яка, з їх погляду, дозволяє цим партіям здобувати електоральні успіхи: ймовірність зростання прихильності виборців вища за умови, якщо крайні праві відстоюють ідеї вільної ринкової економіки з одночасною підтримкою авторитаризму в політичному управлінні та етноцентризму у суспільних відносинах. Іншими словами, це передбачає поєднання правочентристських поглядів на економіку (рух вліво у даному випадку матиме негативний вплив) з ідеями порядку в суспільстві та захисту національної держави і культури від загрози імміграції. Вміле поєднання цих принципів, стверджували вчені, дозволить крайнім правим політичним партіям не лише подобатись традиційним для них виборцям, а й залучити нових – так званих «блакитних комірців» та навіть частини «білих комірців», які виступають за обмеження імміграції та зменшення втручання держави в економіку¹.

Підхід Г. Кітшельта та Ен. МакГена і досі залишається одним з найвпливовіших у політичній науці. Практично усі вчені, які вивчають дану проблематику, тією чи іншою мірою опираються на їх ідеї. Проте, не менш поширеним є і ще один спосіб визначення ідеології крайніх правих політичних партій, представлений датським науковцем Касом

Мудде. Вчений виокремлює три головні ціннісні характеристики, які відображають ідеологію крайніх правих: нативізм, авторитаризм та популізм. Наявність цих трьох ознак і має ставати підставою для віднесення партій до даної групи. Водночас, кожне з цих понять вчений трактує доволі своєрідно. Нативізм – це система принципів, відповідно до яких держави мають бути населеними виключно представниками народу, а «чужі» елементи (як люди, так і ідеї) несуть фундаментальну загрозу гомогенній національній державі. Підстави для розмежування «своїх» та «чужих» необов'язково ґрунтуються на етнічних чи расових критеріях. У даному випадку мова, скоріше, йде про культурний елемент. Представники кожного народу є носіями унікальної, притаманної лише їм культури, яка є основою його єдності та могутності, а тому має всіляко захищатись².

Авторитаризм К. Мудде розглядає не у традиційному для політичної науки розумінні як тип політичного режиму, а як набір підходів до управління державою. Тобто, це поняття позначає надання пріоритетного значення забезпеченню закону та порядку і дотриманню норм та звичаїв держави. Авторитаризм, відповідно, являє собою віру у чітко впорядковане суспільство, де влада як безособова система інституцій вважається гідною довіри і послуху, а її критика не сприяє покращенню ситуації, натомість провокуючи конфлікти та розколи. Єдиним виправданням для виступів проти влади може бути недотримання нею інтересів народу. Основою для забезпечення правопорядку є нормативно-правові акти, правоохоронні органи, а також суспільний та моральний примус через осуд³.

Популізм як елемент характеристики ідеології крайніх правих політичних партій розглядається також нетрадиційно для політології. К. Мудде говорить про популізм не стільки як про політичний стиль, якому притаманні демагогія, надання порожніх обіцянок і маніпулювання мінливими настроями натовпу з метою здобуття популярності. Для нього це – система поглядів, згідно з якою суспільство можна розділити на дві великі внутрішньо гомогенні групи, які протистоять одна одній – корумповану еліту та простий народ. Політика має виражати загальну волю народу, будь-які закони та правила мають втілювати її, а не суперечити їй. Якщо таке протиріччя з'являється, це свідчить про прихід до влади антинародної корумпованої еліти⁴.

Поєднання нативізму, авторитаризму та популізму у тих значеннях, які у ці поняття вкладає К. Мудде, дійсно дає змогу доволі вичерпно пояснити сутність ідейно-ціннісних засад крайніх правих політичних партій. Разом з тим, вчений не обмежується суто визначенням цих компонентів ідеології крайніх правих, а йде у дослідженні далі, розбираючи погляди цієї групи партій на різні сфери суспільного життя. Це буде здійснено і в межах даної статті.

Вивчення будь-якої ідеології варто розпочинати з характеристики її принципів щодо управління державою та внутрішньої політики. У випадку крайніх правих політичних партій цей аспект є особливо важливим, оскільки їх часто звинувачують в авторитаризмі та недемократичності, стверджуючи, що вони прагнуть перенести притаманний їм централізований та ієрархізований стиль внутрішнього менеджменту на державу в цілому. Однак ця теза не підтверджується ані дослідниками, ані власне політичними партіями. Натомість, у своїх програмних документах вони всіляко підкреслюють відданість демократії, яка вважається єдино прийнятним устроєм, в межах якого і можна досягти поставлених ними цілей. При цьому, крайні праві виступають проти політичних партій, які перебувають при владі, та встановлених ними правил гри. Це і стає основою для характеристики даних партій як антисистемни⁵.

Тобто, загалом підтримуючи теорію та практику демократичного врядування, крайні праві політичні партії наголошують, що представницьке правління, характерне для більшості розвинених країн, не дозволяє повною мірою захищати інтереси народу. Коли ця система влади формувалась, значна частина громадян не мала достатнього розуміння політичних, економічних та інших процесів у державі як через відсутність належного інформування і поширення інформації, так і через неосвіченість, іноді навіть неписьменність. Такий електорат схильний до імпульсивних голосувань, а тому в основу репрезентативної демократії закладались механізми захисту народу від самого себе. Політика мала стати ареною боротьби та узгодження інтересів різних суспільних груп, які б артикулювали відповідні політичні партії.

Не заперечуючи таку логіку та не виступаючи проти представницької демократії загалом, крайні праві, все ж, відстоюють необхідність якомога ширшого запровадження прямої демократії. Традиційні політичні партії уже сформували ядро своїх відданих прихильників,

які покоління за поколінням голосують саме за них, і це перетворило їх у більш легковажні та безвідповідальні: власні інтереси вони почали ставити вище інтересів народу, у їх середовищі процвітає корупція, закритість, клановість. Як наслідок, репрезентативна демократія перестала виконувати свою основну функцію – відображати волю громадян. Більш того, сьогодні суттєво зріс рівень освіченості та поінформованості населення, громадянський активізм та відстоювання своїх прав перетворились у звичну практику, а тому владу необхідно повернути народу.

Виходячи з цього, країні праві політичні партії пропонують сформувати таку модель демократії, у якій більшість рішень приймались би народом, а політичні партії та політики були б відповідальними за максимальне забезпечення врахування та імплементації його волі⁶. Оскільки існуюча корумпована та неефективна систем схильна до самовідтворення, процес її трансформації має передбачати не лише зміну тих, хто при владі, а й усунення проміжних ланок у процесах прийняття політичних рішень. Для цього потрібно впровадити у життя наступні механізми волевиявлення народу: право законодавчої ініціативи, можливість відкликання своїх представників та, найголовніше, голосування за допомогою референдуму. Важливість останнього всіляко підкреслюється практично усіма крайніми правими політичними партіями, які наголошують, що цей інструмент має використовуватись не лише для вирішення питань, які стосуються національного суверенітету (приміром, європейська інтеграція), а й будь-яких інших, які виборці вважають за доречне затверджувати самостійно. Для цього необхідно встановити максимально прості вимоги щодо ініціювання референдуму та винесення на нього питань. Наприклад, цей інструмент можна застосовувати для відкликання посадових осіб, які, з погляду громадськості, не виконують свою роботу належним чином або не відповідають її очікуванням.

Ще одна ключова характеристика політичного устрою, яка відстоюється практично усіма крайніми правими політичними партіями, полягає у наданні переваги порядку над свободою. Свобода можлива лише у тому суспільстві, наголошують дані політичні сили, яке гарантує своїм громадянам внутрішню та зовнішню безпеку через створення умов для дотримання порядку. Ігнорування цього взаємозв'язку – це одна з найбільших проблем сучасної демократії, яка внаслідок

цього стала надто слабкою, щоб ефективно долати виклики сьогодення. Зокрема, у своїй програмі Націонал-демократична партія Німеччини підкреслює, що оскільки головним покликанням держави є діяти в інтересах народу, а не окремих груп, свобода нерозривно пов'язана з порядком. Це означає, що питання національної безпеки має бути пріоритетним перед будь-яким іншим і якщо країна відчуває загрозу, наприклад, від політичного ісламу, її дії не повинні обмежуватись ідеями приватності чи прав людини⁷.

Двома дієвими інструментами забезпечення порядку у державі, яка постійно перебуває під загрозою від внутрішніх та зовнішніх ворогів, є створення ефективних програм боротьби зі злочинністю та підсилення боєздатності національної армії. Запобігання злочинам може здійснюватись через практику мінімальної або нульової толерантності до них. Покарання повинні бути жорсткими, а пом'якшувальних обставин має бути мінімум. Відсутність умов утримання не повинна ставати основою для м'якого вироку, а тому необхідно побудувати достатню кількість в'язниць. Крім того, самі виправні заклади мають стати більш жорсткими – без телебачення в камерах, розміщення по кілька людей, без надання соціальних послуг і т.д. Крайня права політична партія Франції Національний республіканський рух у своїх програмних документах співставляє умови проживання в'язнів, які з кожним роком лише покращуються, з тим способом життя, який змушені вести ті, хто їх охороняє. Для забезпечення добробуту останніх прикладається значно менше зусиль, аніж для турботи про злочинців, і це, переконує партія, не сприяє зниженню рівня злочинності⁸.

Більш того, наполягають більшість крайніх правих політичних партій, гуманність та толерантність безперечно мають бути присутніми в правоохоронній системі, але її центром повинна бути саме жертва та її інтереси, які слід ставити в основу будь-яких рішень. До цього, наприклад, закликає у своїй програмі 2005 р. Партія шведських демократів: «Ми хочемо допомогти жертвам – а не захистити злочинців»⁹. Гуманізація покарань не лише зменшує страх перед ними, а й негативно впливає на постраждалих та суспільство в цілому. Тут є як морально-етичний аспект, так і те, що будь-який злочин за своєю суттю спрямований проти засад організації суспільства, які формувались роками і які сприяють стабільному його розвитку в усіх сферах. Тому ефективне функціонування правоохоронних органів неодмінно

передбачає створення такої системи, яка б сприяла тому, щоб у постійному страху жили злочинці, а не законослухняні громадяни.

Водночас, у крайніх правих політичних партій немає однозначного ставлення до смертної кари як найвищої міри покарання. Прихильності до її запровадження немає практично у жодній політичній силі з даної групи. Частина партій стверджує, що необхідно провести референдум та з'ясувати думку народу з цього приводу. Про це, зокрема, йдеться у програмі Націонал-демократичної партії Німеччини¹⁰. Така ж позиція і у французького Національного республіканського руху, хоча у програмі цієї партії, все ж, можна знайти деякі тези, які свідчать про досить позитивне ставлення до цього виду покарання¹¹. Серед тих крайніх правих політичних партій, які виступають проти – австрійська Партія свободи та німецька партія Республіканці. Підкреслюючи свою віру у те, що інтереси жертви мають переважати інтереси злочинців, обидві політичні сили, разом з тим, вважають смертну кару неприйнятною насамперед з етичних міркувань¹².

З іншого боку, розглядаючи довічне позбавлення волі як альтернативну найвищу міру покарання, крайні праві підкреслюють, що воно має стати справді таким, як передбачено. Людина, засуджена до пожиттєвого перебування у в'язниці, не повинна мати надію колись з неї вийти, оскільки це нівелює виховний ефект даної кари. Така позиція висловлена у програмі Націонал-демократичної партії Німеччини¹³. Німецькі Республіканці у цьому контексті деталізують, що довічне позбавлення волі, яке обов'язково має надаватись за такі серйозні злочини як тероризм та торгівлю наркотиками, повинно передбачати мінімум сорокарічне ув'язнення¹⁴.

Не менш важливим для крайніх правих політичних партій є і формування дієвої поліції. Національний республіканський рух у Франції у своїй програмі говорить про труднощі, з якими вона стикається – політичний тиск і відсутність підтримки, негативне зображення у медіа (звинувачення у зростанні рівні злочинності) і, як наслідок, недовіра населення, неналежні умови праці тощо¹⁵. виправити становище можна через збільшення фінансування поліції, для того щоб запросити на роботу додаткових працівників, надати краще обладнання, підвищити заробітні плати, а також через усунення бюрократичних перепони і «паперової» роботи. Крім того, ефективна робота поліції має

забезпечуватись і через незалежність правоохоронних та судових органів від політичного впливу.

У більшості програм крайніх правих проблематика дотримання порядку в державі поєднується з націоналістичними поглядами. Найбільш яскраво це проявляється у програмі угорської партії «Рух за кращу Угорщину». У документі 2010 р. політична сила відстоює необхідність створення жандармерії - спеціального підрозділу поліції, який займався б виключно так званими «злочинами циган», найбільш характерними для місць компактного проживання ромів (крадіжки, масові бійки і т.д.)¹⁶. Французький Національний республіканський рух наводить статистику, покликану довести, що у населених пунктах і районах, де компактно проживають багато мігрантів, рівень злочинності вищий. Партія пояснює такий взаємозв'язок тим, що будучи чужими, мігранти не відчувають належності до спільноти, де живуть, її цінності та правила для них чужі, а отже, вони легше порушують закон і порядок¹⁷.

Важливим для крайніх правих політичних партій є питання військового обов'язку. Він також розглядається у нерозривному взаємозв'язку зі свободою. Прагнучи жити в мирному та безпечному суспільстві, людина повинна бути готовою присвятити частину свого життя та докласти відповідних зусиль для отримання належної армійської підготовки, щоб бути спроможною та готовою захистити свій народ у разі небезпеки. Крім того, виконання військового обов'язку має і виховний ефект, сприяючи формуванню в молоді відчуття патріотизму і гордості за свою державу¹⁸.

Підсумовуючи, варто підкреслити, що головною особливістю поглядів крайніх правих політичних партій на демократію та питання внутрішньої політики є надання абсолютної переваги порядку перед свободою. Держава, з їх погляду, покликана насамперед відстоювати інтереси народу як цілого і це завдання має переважати над будь-якими індивідуальними правами. З цього випливає їх підтримка механізмів прямої демократії, зокрема, референдуму як найбільш дієвого інструменту для виявлення волі громадськості, програм покращення функціонування поліції та армії, встановлення системи більш жорстких покарань за злочини. При цьому, ці ідеї поєднуються з націоналістичними поглядами, коли, наприклад, стверджується, що охорона право-

порядку має бути посиленою у місцях, де проживають іммігранти (особливо мусульмани) або певні етнічні меншини (приміром, роми).

У даній статті представлено характеристику лише одного з аспектів політичної ідеології крайніх правих, який стосується проблематики демократії та внутрішньої політики. Враховуючи дедалі зростаючий вплив даної групи політичних партій, необхідно продовжити та поглибити вивчення як цього, так і усіх інших вимірів ідейно-ціннісних засад крайніх правих в європейських країнах.

1. Kitschelt H. The radical right in Western Europe: a comparative analysis / Herbert Kitschelt, Anthony J. McGan. - Ann Arbor: University of Michigan Press, 1997. - P. VIII. **2. Mudde C.** Populist radical right parties in Western Europe / Mudde Cas. - New York: Cambridge University Press, 2007. - P. 22. **3.** Там само. - С. 23. **4.** Там само. **5.** Там само. - С. 151. **6.** Там само. **7. Arbeit.** Familie. Vaterland. Das Parteiprogramm der Nationaldemokratischen Partei Deutschlands (NPD) [Elektronische Ressourcen] // Nationaldemokratische Partei Deutschlands (NPD) – Elektronischen Daten – Zugangsmodus: <http://medien.npd.de/dokumente/parteiprogramm.pdf> (am 10 June 2015 angesehen). – Titel von der Bildschirm. **8. Programme.** Pour que vive la France [Ressource électronique] // Mouvement National Republicain. – Données électroniques. - Mode d'accès: <http://www.m-n-r.fr/programme.htm> (vu le 10 juin 2015). – Titre de l'écran. **9. Sverigedemokraternas** principprogram 2011 [Elektronisk resurs] // Sverigedemokraterna. - Elektroniskt data. - Sättet tillgång: https://sd.se/wp-content/uploads/2013/08/principprogrammet2014_webb.pdf (visas på 27 juni 2015). – Titel från skärmen. **10. Arbeit.** Familie. Vaterland. Das Parteiprogramm der Nationaldemokratischen Partei Deutschlands (NPD) [Elektronische Ressourcen] // Nationaldemokratische Partei Deutschlands (NPD) – Elektronischen Daten – Zugangsmodus: <http://medien.npd.de/dokumente/parteiprogramm.pdf> (am 10 June 2015 angesehen). – Titel von der Bildschirm. **11. Programme.** Pour que vive la France [Ressource électronique] // Mouvement National Republicain. – Données électroniques. - Mode d'accès: <http://www.m-n-r.fr/programme.htm> (vu le 10 juin 2015). – Titre de l'écran. **12. Parteiprogramm** der Freiheitlichen Partei Österreichs (FPÖ). Österreich zuerst [Elektronische Ressourcen] // Freiheitlichen Partei Österreichs (FPÖ). – Elektronischen Daten – Zugangsmodus: http://www.fpoe.at/fileadmin/user_upload/www.fpoe.at/dokumente/2015/2011_graz_parteiprogramm_web.pdf (am 17 June 2015 angesehen). – Titel von der Bildschirm; Bundesparteiprogramm. Social. Patriotisch. Ökologisch [Elektronische Ressourcen] // Die Republikaner. – Elektronischen Daten – Zugangsmodus: http://www.rep.de/upload/REP_Daten/Werbemittel/_Allgemein/Parteiprogramm/BUND_parteiprogramm_2011.pdf (am 10 June 2015 angesehen). – Titel von der Bildschirm. **13. Arbeit.** Familie. Vaterland. Das Parteiprogramm der Nationaldemokratischen Partei Deutschlands (NPD) [Elektronische Ressourcen] // Nationaldemokratische Partei Deutschlands (NPD) – Elektronischen Daten – Zugangsmodus: <http://medien.npd.de/dokumente/parteiprogramm.pdf> (am 10 June 2015 angesehen). – Titel von der Bildschirm.

14. *Bundesparteiprogramm*. Social. Patriotisch. Ökologisch [Elektronische Ressourcen] // Die Republikaner. – Elektronischen Daten – Zugangsmodus : http://www.rep.de/upload/REP_Daten/Werbemittel/_Allgemein/Parteiprogramm/BUN_D_parteiprogramm_2011.pdf (am 10 June 2015 angesehen). – Titel von der Bildschirm.
15. *Programme*. Pour que vive la France [Ressource électronique] // Mouvement National Republicain. – Données électroniques. - Mode d'accès: <http://www.m-n-r.fr/programme.htm> (vu le 10 juin 2015). – Titre de l'écran.
16. *Radical change: a guide to Jobbik's parliamentary election manifesto for national self-determination and social justice* [Electronic resource] / Foreign affairs committee, 2010. – Electronic resource. – Mode of access : <http://www.jobbik.com/sites/default/files/Jobbik-RADICALCHANGE2010.pdf> (viewed on December 1, 2014). – Title from the screen.
17. *Programme*. Pour que vive la France [Ressource électronique] // Mouvement National Republicain. – Données électroniques. - Mode d'accès: <http://www.m-n-r.fr/programme.htm> (vu le 10 juin 2015). – Titre de l'écran.
18. Там само.

Grymska Marta. Democracy and domestic affairs in the programs of far right political parties in Europe

Migration crisis, which became especially pressing in the European Union in 2014-2015, formed a basis for essential transformations of the party systems of its countries. Far right political parties that had been on the margins for several decades increased their electoral support and became rather influential. One of the main reasons for such popularity rise is their attitude toward immigration. These parties stand for severe limitations and even full ban on immigration to the EU, claiming that it is the root of many problems – unemployment, welfare crisis, higher crime rates etc. Nevertheless, even though immigration is considered central in the ideology of far right political parties, it would be a mistake to ignore other aspects of their values and principles. One of such set of views – democracy and domestic policy – is analyzed in the article.

The essence of far right ideology was best presented in two fundamental works on the subject. The first one was written by Herbert Kitschelt and Anthony J McGan in 1997, titled “The Radical Right in Western Europe: A Comparative Analysis”. The authors developed a ‘winning formula’, which, according to them, helps far right political parties gain support from broad electoral base. Political parties that combine authoritarianism, ethnic particularism and market liberalism are the most likely to succeed. The second famous approach was proposed by Cas Mudde, who believed that, in order to be included into the group of far right parties, a party must have the following ideological characteristics: nativism, authoritarianism, and populism.

Nevertheless, in order to truly understand the ideology of far right political parties, one should dig deeper and analyze in details their views on different spheres of social life. One of such spheres (very important for the far right) includes democracy and domestic policy. First of all, far right political parties are forced to defend themselves from being called authoritarian and undemocratic. As a result, in their programs the parties tend to emphasize their devotion to the idea of democracy but with the stress on belief in direct democracy as more relevant for modern society. Nowadays, the people are much more informed and involved in politics, therefore, they should be provided with

the tools to participate in decision-making. Referendum is the best instrument in this regard, so practically all far right parties in Europe insist on its much broader use and simplification of its procedures.

Far right political parties also emphasize on the importance of order in the society. They believe that liberty is impossible without order. Thus, the government has a duty to enforce the order by all possible means. They include strengthening of the police forces (better financing, more recruitment, newer equipment etc.) as well as modification of the system of punishments. Most far right parties are against softer punishments because of lack of prisons. The prisons should also change and become stricter and less enjoyable. The victim should be in the center of law enforcement system, and not the rights of the criminal. While capital punishment is usually considered morally wrong, far right parties regard life imprisonment as a much better alternative. However, in order to fulfill its prevention mission, this punishment should truly include imprisonment for whole life.

In the majority of programs of far right political parties, their views on necessity of societal order are connected with the nativism. For instance, Hungarian Jobbik stands for establishment of 'gendarmerie' – special police forces, working only on so called 'gypsy crimes'. French National Front argues that the communities with more immigrants suffer from higher crime rates, as since the migrants do not have the feeling of belonging, they are more likely to break the rules.

Finally, far right political parties believe that the country should be able to defend itself in case of external threat. All citizens must have necessary skills and conscription can be regarded as a solution. Beside positive effect on the country's strength, it has an educational effect, developing patriotism in youth.

Key words: political parties, far right political parties, Europe, ideology, democracy, domestic policy.